

Advies van de Ethische Codecommissie voor Musea

d.d. 29 april 2020

naar aanleiding van het adviesverzoek van Stichting Museumregister Nederland

d.d. 30 september 2019

Afstoting buiten het domein van geregistreerde musea

Het adviesverzoek

Stichting Museumregister Nederland (hierna: Museumregister Nederland) heeft op 30 september 2019 een adviesverzoek ingediend bij de Ethische Codecommissie voor Musea, mede ten behoeve van het Bijbels Museum te Amsterdam.

De vraag is voorgelegd of afwijking mogelijk is van het uitgangspunt van de LAMO 2016 (tekstueel aangepast in 2019) dat beschermwaardige objecten alleen herplaatst mogen worden binnen het domein van geregistreerde musea.

De vraag heeft betrekking op objecten die als ‘beschermwaardig’ zijn aangemerkt volgens de methodiek ‘Op de Museale weegschaal’ of waarvoor een melding ‘mogelijk beschermwaardig’ is gedaan via de Afstotingsdatabase.

Het verzoek om te mogen afwijken is gebaseerd op de grond dat er soms voor beschermwaardige objecten geen interesse wordt getoond vanuit het domein van geregistreerde musea, maar wel door een instelling die erfgoed beheert maar geen geregistreerd museum is (hierna te noemen: erfgoedinstelling). Het uitgangspunt van de LAMO dat beschermwaardige objecten alleen herplaatst mogen worden binnen het domein van geregistreerde musea kan knellen vooral indien een erfgoedinstelling die een inhoudelijk vergelijkbare collectie beheert bereid is de objecten over te nemen. Te denken valt aan archieven, bibliotheken en wetenschappelijke instellingen. De herbestemming aan een dergelijke instelling kan soms een logische, kwalitatief verantwoorde stap zijn die voor het afstotende museum een uitkomst biedt en voor de collectie van de desbetreffende erfgoedinstelling een verrijking.

Werkwijze

De Commissie heeft de voorgelegde vraag eerst behandeld in het licht van het specifieke verzoek van het Bijbels Museum om een groep deels beschermwaardige en deels niet-beschermwaardige objecten te mogen afstoten aan de afdeling Bijzondere Collecties van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Dat advies is behandeld in de commissievergadering van 2 december 2019, waarbij aanwezig waren mr. R.W. Polak, drs. M.J. Ruiten, drs. L. Pelsers, drs. H. Berg, prof. dr. W.A.H. Modest, mr. E. Campfens en prof. mr. dr. A.M. Hol. Het conceptadvies is voor een zienswijze voorgelegd aan Museumregister Nederland. De ontvangen reactie is

besproken en verwerkt. Het advies is vervolgens wederom besproken in de commissievergadering van 10 februari 2020, waarbij aanwezig waren mr. R.W. Polak, drs. M.J. Ruiten, drs. L. Pelsers, drs. H. Berg, mr. E. Campfens en prof. mr. dr. A.M. Hol. Een voorlopig advies in reactie op het verzoek van het Bijbels Museum is buiten vergadering vastgesteld op 26 februari 2020. Het onderhavige advies is vastgesteld buiten vergadering op 29 april 2020.

Overwegingen van de Ethische Codecommissie

Het adviesverzoek stelt de vraag aan de orde of afstoting van beschermwaardige objecten mogelijk is aan instellingen die erfgoed beheren maar geen geregistreerd museum zijn, en zo ja, onder welke voorwaarden.

Het systeem van de LAMO is als volgt. Als een museum het initiatief neemt om een object af te stoten, moet het object worden geplaatst op de Afstotingsdatabase. Als zich een geregistreerd museum meldt dat (in voldoende mate) voldoet aan de gunningscriteria van het afstotende museum, dan kan het object naar dat geregistreerde museum worden afgestoten, ongeacht of het object volgens de 'museale weegschaal' als 'beschermwaardig' moet worden aangemerkt of in de waarderingscategorie 'hoog' valt, of niet. Het museum zelf kan een object aanmerken in de waarderingscategorie 'hoog' of 'mogelijk beschermwaardig', en ook collega-musea, belanghebbenden en experts uit het veld kunnen een 'mogelijk beschermwaardig'-signalering plaatsen. Als zich geen geregistreerd museum meldt dat (in voldoende mate) voldoet aan de gunningscriteria van het afstotende museum en het object niet als 'beschermwaardig' wordt aangemerkt, dan kan het object een bestemming buiten de museale sector krijgen. Als zich geen geregistreerd museum meldt dat (in voldoende mate) voldoet aan de gunningscriteria van het afstotende museum en het object wel als 'beschermwaardig' wordt aangemerkt, dan kan het object volgens de LAMO niet worden afgestoten.

Indien objecten zijn aangemerkt als 'beschermwaardig' is afstoting buiten het domein van geregistreerde musea op basis van de LAMO dus niet mogelijk.

De Ethische Code bepaalt in artikel 2.15 dat afstoting in beginsel naar een ander museum dient plaats te vinden. Uit die formulering blijkt dat er onder bijzondere omstandigheden ruimte is voor afwijkingen.

De Ethische Codecommissie kan zich voorstellen dat er in bepaalde situaties zoals geschetst in de vraagstelling vanuit museale optiek geen inhoudelijke bezwaren bestaan tegen de herplaatsing van objecten bij een erfgoedinstelling, niet zijnde een geregistreerd museum. Uit het adviesverzoek maakt de Commissie op dat Museumregister Nederland zich eveneens kan voorstellen dat er in bepaalde situaties geen bezwaren bestaan. De Commissie zal daarom onderzoeken of een afwijking van de LAMO onder omstandigheden aanvaardbaar is in het licht van de Ethische Code.

Een voorbeeld van een situatie waarin behoefte bestaat aan de mogelijkheid om te kunnen afwijken is de dwangpositie waarin een museum zich bevindt wanneer het moet sluiten en de collectie in zijn geheel moet worden afgestoten zonder dat er een alternatief is. De LAMO biedt geen handreiking voor deze situatie. Dit is een gemis, waarop de Ethische Codecommissie ook in haar advies van 20 november 2018 heeft gewezen.

Uitgangspunt blijft de algemene doelstelling van de LAMO, te weten de bescherming van het erfgoed van nationaal belang zodat het behouden blijft voor de Nederlandse samenleving, de

ondersteuning van het collectiemanagement van musea als instrument ter bevordering van collectiemobiliteit, en de bevordering van het maatschappelijk vertrouwen in de museumbranche als hoeder van het nationale erfgoed.

Afstoting van beschermwaardige objecten aan instellingen die erfgoed beheren, maar geen geregistreerd museum zijn, is alleen mogelijk als aan die algemene doelstelling geen afbreuk wordt gedaan. De Commissie zet in dit advies uiteen aan welke criteria moet worden voldaan wil een afstoting buiten het domein van de geregistreerde musea, in afwijking van de LAMO, aanvaardbaar zijn.

Vooropgesteld wordt dat, óók indien reeds een andere erfgoedinstelling bereid is gevonden de objecten over te nemen, het voornemen tot afstoting conform de normale werkwijze op de Afstotingsdatabase wordt bekendgemaakt, zodat geïnteresseerde musea zich alsnog kunnen melden en een melding ‘mogelijk beschermwaardig’ kan worden gedaan door derden.

a) De beoogde erfgoedinstelling waaraan beschermwaardige objecten worden overgedragen zal een toezegging richten aan Museumregister Nederland dat zij bij afstoting van deze objecten in de toekomst de procedure van de LAMO zal volgen.

De Commissie verlangt dat de beoogde erfgoedinstelling, niet zijnde een geregistreerd museum, aan Museumregister Nederland toezegt dat zij een toekomstig voornemen tot afstoting van overgedragen beschermwaardige objecten meldt op de Afstotingsdatabase en ook overigens de procedure van de LAMO volgt. Op deze manier wordt voorkomen dat de objecten zich na de overdracht buiten zicht raken en zouden kunnen worden afgestoten zonder toepassing van de beschermende werking van de LAMO.

b) De af te stoten objecten passen naar hun aard specifiek bij de collectie die de beoogde erfgoedinstelling al beheert.

Afstoting aan een erfgoedinstelling die geen geregistreerd museum is, is alleen gerechtvaardigd indien die instelling al een collectie beheert waarvan de aard specifiek aansluit bij die van de af te stoten objecten.

c) De beoogde erfgoedinstelling kan de kwaliteit van de zorg garanderen op hetzelfde niveau als een geregistreerd museum. Het gaat hierbij om toepasselijke standaarden voor beheer, om de kwaliteit van de beheeromstandigheden en faciliteiten en om het niveau van de benodigde expertise.

De Commissie is van oordeel dat moet worden vastgesteld dat wordt voldaan aan dergelijke standaarden door middel van een toetsing aan gelijkwaardige standaarden voor kwaliteit van behoud en beheer zoals toegepast door musea. Toetsing aan criteria 6, 7, 8, 11 en 12 van de Museumnorm 2020 zou hiervoor volstaan.

Deze criteria zien op de volgende aspecten: de waarborging van verantwoorde bewaaromstandigheden voor de collectie (criterium 8 en 12), mede door de borging van de bekwaamheid van medewerkers/vrijwilligers (criterium 7), een collectieregistratiesysteem volgens minimale standaard (criterium 11) en een veiligheidszorgbeleid dat is gebaseerd op een actuele risicoanalyse met betrekking tot de veiligheid van de collectie/ collectie informatie (criterium 6).

d) De collectie van de beoogde erfgoedinstelling is in beginsel toegankelijk voor het

publiek, en de erfgoedinstelling zal ruimhartig omgaan met bruikleenverzoeken door musea ten aanzien van de te ontvangen objecten.

De Commissie is van oordeel dat moet worden vastgesteld dat aan deze vereisten wordt voldaan door middel van een toetsing aan gelijkwaardige standaarden voor toegankelijkheid van de collecties zoals toegepast door musea. Toetsing aan criteria 13, 14 en 15 van de Museumnorm 2020 zou hiervoor volstaan.

Deze criteria zien op de volgende aspecten: vastgestelde doelen betreffende toegankelijkheid en inclusie (criterium 14), openstelling voor publiek op vaste tijden gedurende regelmatige periode (criterium 15) en toegankelijkheid voor onderzoek (criterium 13).

e) Indien de af te stoten groep objecten gezamenlijk een beschermwaardig ensemble vormt, dan zal de beoogde erfgoedinstelling garanderen dat de integriteit van het ensemble in de toekomst intact blijft.

f) De beoogde erfgoedinstelling zal de Ethische Code voor Musea onderschrijven. Het afstotende museum dient van de erfgoedinstelling een toezegging te verkrijgen, mede gericht aan Museumregister Nederland, dat de erfgoedinstelling de Ethische Code voor Musea onderschrijft en deze ten aanzien van de over te dragen objecten zal naleven voor zover van overeenkomstige toepassing op de erfgoedinstelling.

Conclusie

De Ethische Codecommissie is van oordeel dat herplaatsing van beschermwaardige objecten buiten het domein van geregistreerde musea, in afwijking van de LAMO, mogelijk is op basis van de Ethische Code mits wordt voldaan aan de hierboven onder a) tot en met f) uiteengezette voorwaarden.

Ten slotte merkt de Commissie op dat, indien een geregistreerd museum wél interesse toont, afstoting aan dat museum voorrang krijgt, ook indien een andere erfgoedinstelling voldoet aan de genoemde voorwaarden. Herbestemming binnen het domein van de geregistreerde musea blijft, gelet op de doelstelling van de LAMO, de voorkeur houden.